

Sveriges
Kommuner
och Landsting

Cirkulärnr: 08:53
Diariernr: 08/2616
Handläggare: Laina Kämpe
Pär Ödman
Avdelning: Avd för lärande och arbetsmarknad
Avd för juridik
Datum: 2008-07-09
Mottagare: Utbildningsförvaltningen motsv.
Socialförvaltningen motsv.
Rubrik: Information om stödinsatser avseende ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning som studerar vid folkhögskola

CIRKULÄR 08:53

Avd för lärande och arbetsmarknad
Laina Kämpe
Avd för juridik
Pär Ödman

Utbildningsförvaltningen
motsv.
Socialförvaltningen motsv.

Information om stödinsatser avseende ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning som studerar vid folkhögskola

Bakgrund

Sveriges Kommuner och Landsting får många frågor från medlemmarna om vilka stödinsatser som kan komma ifråga när unga och vuxna med funktionsnedsättning studerar vid en folkhögskola. Även tidigare Socialstyrelsens institut för särskilt utbildningsstöd, Sibus, får många frågor från i första hand folkhögskolorna. Härigenom har framkommit att det finns behov av att klargöra vilka stödinsatser som kan vara aktuella och under vilka förutsättningar dessa kan beviljas. I dag förekommer begrepp som till exempel interkommunal ersättning, offert, beställning och fakturering vilket inte är adekvat när det gäller det stöd som bl.a. kommuner kan bevilja vid studier vid folkhögskola.

Mot bakgrund av ovanstående har Sveriges Kommuner och Landsting i samråd med Sibus tagit fram detta cirkulär för att klargöra lagstiftningen på området. Vidare har Socialstyrelsen i april 2008 i meddelandeblad informerat om personlig assistans och särskilt utbildningsstöd till deltagare med funktionsnedsättning på folkhögskola (art nr 2008-1-8).

Sibus inordnades från och med 1 juli 2008 i en ny myndighet, Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Översiktlig ansvarsfördelning

Kommunerna

- Insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS
- Bistånd enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL

Försäkringskassan

- Statlig ersättning för kostnader för personlig assistans enligt lagen (1993:389) om assistansersättning, LASS

Folkbildningsrådet

- Förstärkningsbidrag enligt förordningen (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen. Bidrag lämnas till insatser såsom ökad lärartäthet, ökade samordnings- och SYO-insatser samt ökade kurators- och psykologinsatser

Specialpedagogiska skolmyndigheten (tidigare Socialstyrelsen institut för särskilt utbildningsstöd)

- Bidrag till särskilt utbildningsstöd enligt förordning (2005:1074) om statligt bidrag till särskilt utbildningsstöd.
- Tilläggsbidrag är ett statsbidrag till folkhögskolorna för åtgärder som gör studier vid folkhögskola tillgängliga för personer med funktionsnedsättningar.

Nedan följer en beskrivning av kommunernas och Försäkringskassans och Specialpedagogiska skolmyndighetens ansvar för olika stödinsatser och under vilka förutsättningar stöd kan beviljas.

Stöd enligt SoL, LSS och LASS vid studier på folkhögskola**Stöd enligt SoL**

I socialtjänstlagen (SoL) finns de grundläggande bestämmelserna om samhällets stöd till utsatta grupper, hur socialtjänsten ska arbeta och vilken värdegrund som gäller för det sociala arbetet.

En av de grundläggande principerna i SoL är att varje kommun har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta innebär dock ingen inskränkning i det ansvar som åvilar andra huvudmän enligt annan lagstiftning.

Bistånd enligt SoL kan bara ges om den enskilde, eller någon som behörigen företräder den enskilde, ansöker om stöd. Behovet av bistånd ska utredas varefter kommunen fattar ett beslut. Detta innebär att stödinsatser inte kan ”rekvireras” eller ”beställas” av någon utomstående part, t.ex. en folkhögskola. Bistånd enligt SoL kan ges genom kontant stöd för försörjning (försörjningsstöd) eller genom bistånd för livsföringen i övrigt. Bistånd till livsföringen i övrigt kan utformas och skräddarsys efter den enskildes behov. Vanliga former av bistånd är hemtjänst och särskilt boende. Genom biståndet ska den enskilde tillförsäkras en skälig levnadsnivå. För att erhålla bistånd krävs att den enskilde inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt.

Eftersom behovet av stödinsatser normalt kan anses uppkomma först vid vistelsen vid skolan är det enligt huvudregeln den kommun där folkhögskolan är belägen som har att handlägga ansökan.

Stöd enligt LSS

Lagen om stöd och service (LSS) är en rättighetslag som ytterst syftar till att ge sådana stöd- och serviceinsatser till personer med svåra funktionsnedsättningar så att de får möjlighet att leva som andra. Den verksamhet som bedrivs med stöd av LSS ska således syfta till att främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet.

LSS omfattar tio insatser för särskilt stöd och särskild service. För att ha rätt till insats måste den enskilde tillhöra lagens personkrets. Till denna krets hör personer

1. med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd,
2. med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, eller
3. med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.

Utöver personkretstillhörighet måste den enskilde ha ett behov som inte tillgodoses på annat sätt än genom just de insatser som definieras i lagen. Stödet ges således till den enskilde utifrån en behovsbedömning. Detta innebär även att LSS inte ska tillämpas då någon huvudman enligt annan lagstiftning ansvarar för att ge den enskilde den service eller det stöd som han eller hon behöver. Lagen innebär ingen inskränkning i de rättigheter som den enskilde kan ha enligt någon annan lag. Insatserna ska tillförsäkra den enskilde goda levnadsvillkor.

Ansvarig kommun är den kommun där den enskilde är bosatt. Vid bedömningen av var den enskilde ska anses bosatt kan ledning hämtas i reglerna om rätt folkbokföringsort i folkbokföringslagen (1991:481).

Insatser enligt LSS kan bara ges om den enskilde, eller någon som behörigen företräder den enskilde, ansöker om detta. Ansökan ska utredas varefter kommunen fattar ett beslut. Detta innebär att stödinsatser inte kan ”rekvireras” eller ”beställas” av någon utomstående part, t.ex. en folkhögskola.

Närmare om de olika LSS-insatserna

Nedan kommenteras lagens tio insatser och huruvida de, förutsatt att ovan redovisade kriterier är uppfyllda, kan komma ifråga för enskilda som studerar på folkhögskola.

1. *Rådgivning och annat personligt stöd.* Insatsen avser sådant stöd som ges av en person med expertkunskap inom ett visst område. En person som studerar vid folkhögskola kan ha insatsen råd och stöd.
2. *Biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäligena kostnader för sådan assistans.* Personlig assistans är förbehållet situationer där det behövs en särskild relation mellan assistenten och den enskilde. Det kan t.ex. röra sig om att den personliga assistenten har särskild utbildning eller att hjälpen är av mycket personlig karaktär. Avgörande är att den enskilde behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den enskilde (grundläggande behov). Personlig assistans kan beviljas personer som studerar vid folkhögskola. En personlig assistent är dock alltid just personlig och kan inte under samma arbetstid delas med andra brukare. I situationer där en grupp assistenter assisterar flera brukare kan man inte tala om personlig assistans i lagens mening. Ersättning för kostnader för sådan assistans kan således inte beviljas med stöd av 9 § 2 LSS.
3. *Ledsagarservice.* Insatsen syftar huvudsakligen till att underlätta för personer att delta i samhällslivet; besöka vänner, delta i fritidsaktiviteter eller kulturlivet eller för att bara promenera. I insatsen ingår inte omvårdnad. Ledsagarservice kan beviljas personer som studerar vid folkhögskola.
4. *Biträde av kontaktperson.* Insatsen ersätter eller kompletterar kontakten med anhöriga eller vänner. Uppdraget som kontaktperson förutsätter en god relation med den enskilde och ska vara så kamratlik som möjligt. Kontaktpersonen utför inte omvårdnadsinsatser. Personer som studerar vid folkhögskola kan ha rätt till en kontaktperson om förhållandena är sådana att det föreligger behov av att komplettera det naturliga nätverket och de naturliga vänskapskontakterna.
5. *Avlösarservice i hemmet.* Insatsen innebär att en utomstående person tillfälligt övertar omvårdnaden från andra anhöriga eller närstående. Avlösarservice kan erbjudas såväl som en regelbunden insats som en lösning vid akuta behov. För att insatsen ska beviljas krävs att den enskilde bor tillsammans med föräldrar, familjehemsföräldrar eller andra närstående som har den huvudsakliga omvårdnaden om denne.
6. *Korttidsvistelse utanför det egna hemmet.* Insatsen innebär att brukaren tillfälligt vistas på annan plats än i det egna hemmet, t.ex. på ett korttidsboende, i ett familjehem eller på ett läger. Korttidsvistelse är inte avsett att utgöra ett permanentboende. Insatsen beviljas om den enskilde har behov av miljöombyte och rekreation. Insatsen kan även beviljas som ett led i att stärka den enskildes frigörelseprocess eller om de anhöriga har behov av avlösning. Yrkemässigt

bedriven verksamhet i enskild regi måste ha tillstånd från länsstyrelsen. Studier vid folkhögskola kan normalt inte anses utgöra sådan korttidsvistelse som avses i LSS. Detta utesluter dock inte att kommunen i ett enskilt fall kan finna att en kortkurs vid en folkhögskola är ett lämpligt sätt att tillgodose den enskildes behov av korttidsvistelse. Om verksamheten bedrivs yrkesmässigt i enskild regi krävs tillstånd från länsstyrelsen.

7. *Korttidstillsyn för skolungdom över 12 år.* Insatsen kan beviljas från det att den enskilde fyllt 13 år och ges i anslutning till skoldagen samt under lov. Insatsen kan ges så länge den unge studerar på grundskola, gymnasieskola, och motsvarande skolformer. Studier vid folkhögskola ingår inte i det allmänna skolväsendet för barn och ungdomar varför insatsen normalt inte torde kunna beviljas i dessa fall. Ungdomar som genom kommunens försorg får sin utbildning vid gymnasieskola/gymnasiesärskola (individuella programmet) tillgodosedd på en folkhögskola torde dock kunna beviljas insatsen. Om verksamheten bedrivs yrkesmässigt i enskild regi krävs tillstånd från länsstyrelsen.
8. *Boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar.* Insatsen ges till barn eller unga som av någon anledning, förorsakad av funktionsnedsättningen, inte kan bo hemma hos sina föräldrar. Insatsen kan ges till personer i alla åldrar upp till dess att deras skolgång inom det allmänna skolväsendet för barn och ungdom har upphört. Normalt torde de som studerar vid folkhögskola således ha uppnått en sådan ålder att insats enligt denna punkt inte längre kan beviljas dem. Ungdomar som genom kommunens försorg får sin utbildning vid gymnasieskola/gymnasiesärskola (individuella programmet) tillgodosedd på en folkhögskola torde dock kunna beviljas insatsen i form av t.ex. elevboende i anslutning till denna skola. Om verksamheten bedrivs yrkesmässigt i enskild regi krävs tillstånd från länsstyrelsen.
9. *Bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna.* Dessa insatser avser att tillgodose den enskildes behov av ett stadigvarande boende. Regeringsrätten har fastslagit att ett boende av tillfällig natur i form av elevboende i anslutning till en folkhögskola, inte kan anses utgöra en sådan bostad som avses i LSS (RÅ 2006 not. 187).
10. *Daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig.* Eftersom insatsen inte kan kombineras med studier kan den inte beviljas den som studerar på folkhögskola.

Om inte annat har avtalats mellan kommunen och landstinget, ansvarar landstinget för insats i form av rådgivning och annat personligt stöd och kommunen för övriga insatser enligt lagen

Avgifter för stöd enligt SoL och LSS

För stöd- och hjälpinsatser som inte är av behandlingskaraktär samt för sociala tjänster som är av servicekaraktär har kommunen, enligt SoL, rätt att ta ut skäliga avgifter. Till sociala tjänster av servicekaraktär hör t.ex. bostad i särskilt boende och olika former av hemtjänst. Vad gäller uttag av avgifter för dessa servicetjänster finns vidare ett detaljerat regelverk som inkluderar högkostnadsskydd och förbehållsbelopp för den enskilde.

Huvudprincipen vad gäller insatser enligt LSS är att dessa är kostnadsfria för den enskilde. Avgifter får dock tas ut i de fall det särskilt anges i lagen. Om den enskilde är beviljad assistansersättning enligt LASS får kommunen ta ut avgift för personlig assistans inom ramen för denna ersättning. Av dem som har inkomst i form av t.ex. hel aktivitetsersättning eller annan inkomst av motsvarande storlek får vidare skäliga avgifter tas ut för bostad, fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter. Vad gäller matkostnader uttalas i förarbetena att kommunen kan ta ut en skälig avgift i de fall måltid serveras i anslutning till en insats.

Enligt såväl SoL som LSS gäller att föräldrarna är skyldiga att i skälig utsträckning bidra till kommunens kostnader när ett barn (person under 18 år) genom kommunens försorg får omvårdnad i ett annat hem än det egna. Ersättningsskyldigheten bestäms på samma grunder som om det gällde att bestämma återbetalningsskyldighet för var och en av dem enligt lagen om underhållsstöd.

Stöd enligt LASS vid studier på folkhögskola

Assistansersättning beslutas och betalas av Försäkringskassan och är avsedd att täcka kostnader för den enskildes personliga assistans. För att komma i fråga för assistansersättning krävs att den enskilde

- tillhör den personkrets som omfattas av LSS,
- har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov under i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan,
- inte bor i en gruppboende eller vårdas på en institution som tillhör eller drivs med bidrag från staten, en kommun eller ett landsting, och
- inte har fyllt 65 år (den enskilde kan dock få behålla tidigare beviljad ersättning efter sin 65-årsdag).

Med personlig assistans menas ett personligt utformat stöd som ges i olika situationer av ett begränsat antal personer. Personlig assistans enligt LASS har samma betydelse som i LSS.

Folkhögskolorna söker som regel stöd från Specialpedagogiska skolmyndigheten samtidigt med ansökningar om andra statsbidrag som är avsedda för utbildningsinsatser för personer med funktionsnedsättning. En kombination av personlig

assistans (genom LSS, LASS eller SoL) och särskilt utbildningsstöd genom Specialpedagogiska skolmyndigheten är möjlig, men den enskilde kan inte få både särskilt utbildningsstöd och personlig assistans för samma timmar. En personlig assistent är alltid just personlig och kan inte under samma arbetstid delas med andra brukare. I situationer där en grupp assistenter assisterar brukare kan man inte tala om personlig assistans i lagens mening. Ersättning för kostnader för sådan assistans kan således inte täckas av assistansersättning.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (tidigare Socialstyrelsen institut för särskilt utbildningsstöd)

Bidrag till särskilt utbildningsstöd enligt förordningen (2005:1074) om statligt bidrag till särskilt utbildningsstöd är ett stöd som kan beviljas folkhögskolor som tar emot deltagare med funktionsnedsättning.

Stödet, för vilket bidrag får lämnas, kan omfatta alla de funktioner som hör till den dagliga livsföringen som den studerande inte klarar av själv och som inte bör tillgodoseas av kommunen eller Försäkringskassan eller genom andra stödåtgärder av folkhögskolan. Särskilt utbildningsstöd kan ges inom ramen för både studier och gemensamma aktiviteter på folkhögskolan, exempelvis på lektioner på internet, vid studieresor, vid kulturaktiviteter samt på fritiden för deltagare som bor på skolan. Stödet ges och utformas utifrån vilka behov deltagarna har.

Tilläggsbidrag är ett statsbidrag till folkhögskolorna för åtgärder som gör studierna tillgängliga för deltagare med funktionsnedsättningar. Bidrag kan sökas för kostnader för bl.a. tolk till döva, anpassning av teknisk utrustning och läromedel samt till merkostnader för organiserade fritids- och kulturaktiviteter m.m.

Gymnasieelever vid folkhögskola

Sveriges kommuner och landsting får allt oftare frågor rörande elever i gymnasieåldern som studerar vid folkhögskolor. Ofta handlar det om elever med olika former av funktionsnedsättningar eller elever som har avbrutit en gymnasieutbildning i en kommun och får möjlighet att återuppta sina studier vid en folkhögskola.

Många folkhögskolor erbjuder olika former av stöd; t.ex. små undervisningsgrupper, stöd i undervisningssituationen och anpassad teknisk utrustning. Dessutom har flera folkhögskolor internatboende med särskilt anpassade rum.

Folkhögskolor har rätt att ta emot elever under 18 år

Generellt är åldersgränsen 18 år för att få studera på folkhögskola. Men när det gäller särskilda kurser och korta kurser kan folkhögskolorna ta emot deltagare under 18 år men de måste vara minst 13 år. För dessa utbildningar erhåller sko-

lorna bidrag från Folkbildningsrådet och landstingen för samtliga utbildningsplatser.

När det gäller elever som tas emot på en allmän kurs och påbörjar en utbildning innan de fyllt 18 år så erhåller folkhögskolorna inget bidrag från staten eller landstingen för dessa elever förrän de uppnått 18 års ålder.

Av förordningen (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen framgår de särskilda villkoren för statsbidrag: ”Till en allmän kurs som ger en behörighet motsvarande den som kan fås genom det offentliga skolväsendet får endast den antas som fyller 18 år senast under det kalenderår kursen börjar, eller är äldre. Utan hinder härav får en folkhögskola till undervisning anta en yngre elev som går ett individuellt program i gymnasieskolan.”

Studerande har rätt till studiehjälp

Elever som studerar på heltid på folkhögskola har rätt till studiehjälp till och med vårterminen det år de fyller 20 år. Studiehjälpen består av studiebidrag, inackorderingstillägg och extra tillägg. Studiebidraget är för närvarande 1 050 kronor per månad och beviljas utan ansökan.

Centrala studiestödsnämnden, CSN, prövar om en elev har rätt till inackorderingstillägg och extra tillägg. Inackorderingstillägget är en stödinsats för elever som på grund av lång restid tillfälligt måste bosätta sig på skolorten. För elever som går på en utbildning på en folkhögskola som ger rätt till studiehjälp och är inackorderade på skolan ges inackorderingsbidrag av CSN. Om kraven för dagliga resor är uppfyllda är det hemkommunen som svarar för kostnaderna. Studiestödet till ungdomar mellan 18 och 20 år som studerar på heltid vid folkhögskola motsvarar därmed det stöd som elever vid kommunal gymnasieskola får.

Elever under 18 år som deltar i individuella programmet vid en folkhögskola är att betrakta som elever vid en kommunal utbildning. För att eleverna ska få studiehjälp krävs att de är inskrivna i en kommunal gymnasieskola. För dessa elever ger inte CSN inackorderingstillägg. Inackorderingstillägg alternativt dagliga resor blir därmed en fråga som prövas av hemkommunen. Då dessa elever är att betrakta som kommunala elever som får sin gymnasieutbildning tillgodosedd på en folkhögskola så är det skäligt att ersättningen från kommunen motsvarar de kostnader som kommunen skulle ha haft om eleven fått sin utbildning hemmavid.

Detta innebär att ersättning kan ges för det som anses som vedertagna utbildningskostnader som kostnad för undervisning läromedel m.m. Ersättning för sådant som är att betrakta som fritidsaktiviteter utanför skoldagen kan normalt inte anses ingå i en skolkostnad.

För elever som omfattas av LSS gäller andra regler. De elever som på grund av skolgången behöver bo utanför föräldrahemmet kan ha rätt till en bostad med sär-

skild service enligt 9 § 8 LSS om behov av insatsen finns och behovet inte tillgodoses på annat sätt. Insatsen förutsätter att folkhögskolan erbjuder ett boende som har tillstånd från länsstyrelsen.

Oklar reglering ifråga om kommunens roll

I prop. 1990/91:185 Växa med kunskaper uttalas följande: ”Delar av de individuella programmen får – förutom i gymnasieskolan – anordnas inom olika utbildningsformer som komvux, arbetsmarknadsutbildning, lanthushållsskola och folkhögskola”. Av propositionen framgår också att ansvaret för upprättandet av det individuella programmet ska åvila styrelsen för utbildningen i hemkommunen. Mot bakgrund av denna skrivning gjorde Sveriges Kommuner och Landsting i cirkulär 2004:65 bedömningen att om en elev under 18 år får sin utbildning inom individuella programmet tillgodosedd på en folkhögskola så är det hemkommunen som ansvarar för utbildningskostnaden och, som ovan nämnts, dagliga resor alternativt inackorderingstillägg. Något förenklat kan man säga att kommunen då ”köper” utbildning av folkhögskolan.

Någon reglering avseende gymnasiestudier vid folkhögskola för elever under 18 år och kostnadsansvaret för detta utifrån skrivningarna i prop. 1990/91:185 har dock aldrig blivit införda i skollagen. Det rättsliga läget är därför oklart. Under alla omständigheter måste kommun och folkhögskola träffa överenskommelse om vad som ska ingå, ersättningens storlek och vilken period som omfattas. Här kan nämnas att elever vid folkhögskolor får betala för sina läromedel och för skollunch.

Enligt lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan får kommuner överlåta till en enskild fysisk eller juridisk person att bedriva viss undervisning inom gymnasieskolan. Det får emellertid endast avse undervisning i karaktärsämnen som har en yrkesinriktad eller estetisk profil. En kommuns möjlighet att överlåta sin skyldighet avseende en gymnasieutbildning motsvarande nationellt eller specialutformat program är alltså mycket begränsad.

En folkhögskola kan naturligtvis utan hinder ta emot en elev över 18 år på allmän kurs som syftar till att ge kompetens motsvarande nationella eller specialutformade program. I sådana fall erhåller folkhögskolan statsbidrag till folkbildningen utifrån samma villkor som för andra utbildningsplatser i folkhögskolan. I dessa fall får eleverna sin rätt till gymnasieutbildning tillgodosedd av annan utbildningsanordnare än hemkommunen.

Vad gäller behov av stöd för dagliga resor för studiehjälpsberättigade elever, dvs. elever upp till 20 år, är det dock hemkommunen som står för dessa om kraven är uppfyllda. Om behov av inackordering föreligger är det CSN som prövar rätten till inackorderingstillägg, och om det beviljas, står för bidraget.

Sammanfattningsvis är alltså den rättsliga regleringen avseende gymnasieelever under 18 år som studerar vid folkhögskola oklar. Förordningen (1998:973) anger folkhögskolors rätt att ta emot elever under 18 år på individuellt program. Det saknas dock reglering vad gäller kommunens möjligheter och skyldigheter ifråga om sådan utbildning. Då utbildning vid folkhögskola kan vara ett bra alternativ för vissa elever är detta inte tillfredsställande. Sveriges Kommuner och Landsting bevakar frågan i samband med översynen av skollagen (1985:1100).

Frågor med anledning av detta cirkulär besvaras av Laina Kämpe, tfn: 08-452 79 37, e-post: laina.kampe@skl.se eller av Pär Ödman, tfn: 08-452 75 52, e-post: par.odman@skl.se

Sveriges Kommuner och Landsting

Britta Rundström
Direktör/avdelningschef
Avdelningen för lärande och arbetsmarknad

Hans Ekman
Direktör/avdelningschef
Avdelningen för juridik